

Te Toa Takitini

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

NAMA 8

HASTINGS

MAEHE 1, 1922

TE RAU TAU HOU.

(Na Ihaia Hutana).

UA eke tenei ki te tau 1922 o to tatou Ariki o Ihu Karaiti a kua tahuri ake tatou whaka-muri kua titiro atu whaka-mua, kua uiui i roto i te ngakau ki nga mahi a te tinana i whai hua, ki nga korero i whai tikanga, ki nga mea i hua kore. He mea whai tikanga te pa-papa i a ia e awhi ana i te hua, otira ki te wehe ke i te hua kua tikanga koretia te pa-papa. He ahakoa na te kupu a Te Atua nga mea katoa i te timatanga me te whakamutunga, otira na te nui o te "Aroha o Te Atua" i whakatangatatia ai Te Atua. To te tangata tona korero he mea oneone, a to Te Atua tonu korero he wairua, he tapu no te rangi. Kua tomokia nei hoki e Te Karaiti nga whare oneone ko tana hoki tena i korero ai—"Koia kei roto i Te Matua a ko koutou kei roto i a Ia me Ia hoki kei roto i a koutou" (Hoani 14.20.)—me tenei ano 'E haere mai Ia ki te mea wahi hei tukunga a koutou a ka haere mai ano Ia ki te tango i a koutou, kia noho ai ia kia koutou ki te wahi e noho ai Ia (Hoani 14.3.) Tomokia nga whare o te Rangi i runga i te kaha me te manawanui.

He tau hou tenei no to tatou Ariki. Ko te tikanga ma tatou he hari he koa. Tahia te marae, wharikitia te whare mo te Manuhiri o te Rangi. Whakapaia nga rama. To te manuhiri tona tumanako ko te titiro i nga koha o te whare. Kua eke tenei ki te taumata o te tumanako kia tatou ake mo nga mahi a-ringa mo nga mahi-a-whaka-te-hinengaro, ina ra kua maroke te maara kua pakari nga hua. No te Toronaihi nga korero ka eke ki te taumata o te Rau Tau Hou ara nga korero me ona tikanga weriweri, whakamataku ana tera! Otira ko te tino hua kua kitea inaianei ko te ahuatanga o tenei mea o te kete a te tangata. Tino marama te kitea atu o te ngakau whakaaro me te ngakau pohehe ara te kete putu-putu te kete tatahi, te rua kei te ki, te rua kei te takere;

ahakoa ahu whenua ahakoa matauranga, whakapono ranei. rite tonu, ara kotahi kei te ki te rua, ko tetahi kei te takere tonu. Kotahi kei te mahi ko tetahi kei te tonu. Otira kotahi ano te tamaiti mo ona te honore ko te mea i manawanui, a rongo ana i te reka o te hua i taka mai i roto i tona ake ringa.

I whanau mai tenei Rau Tau Hou i te tau 1900 a ka rua tekau ma rua nga tau inaiane Kua wehe atu nga ra o te kai ngawari ara nga tikanga Maori, a kua eke tenei kei runga i te kaumatuatanga o te tinana me nga tikanga, a kua kai hoki i nga kai maro Ki te whakaarotia nuitia e tatou nga ringaringa me nga waewae o tenei Rau Tau Hou ka kitea maramatia atu e tatou i konei nga whika o te 2000 tau a ki te kitea iho hoki e tatou nga hua o nga mahi o enei ra marama noa atu te titiro atu me te whakaa-hua atu i nga hua o nga mahi mo nga tau maha e heke iho nei. Whakarongo iho ki te reo o te Rau Tau Hou, wawara ana tera ki te taringa "Unuhia to koti! Whakamengemengetia te ringa o to haate! To toki akina! To kaheru poua ki te whenua!" Kanui ra te tangi me te mamae o te ngakau mo koutou mo te hunga mo ratou enei me nga ra kei te heke iho. Ka hoki ano koutou ki te kai ngawari ki te waiu me kore he oranga mo koutou i reira. Ka poipoia koutou, ka whangaia koutou e te ringa tangata ke ki nga kai e rite ana ki ta ratou i mahara ai. He hanga whakama tenei ki te titiro a te kanohi e tiro whanui ana.

Naku hoki i nga! He whakamarama kau ake tenei. Ko te tino hua o roto o tenei te 22 o nga tau o te Rau Tau Hou nei ko te miriona miriona atu hoki o nga eka whenua Maori kua hekona atu ara kua taka atu i roto i o tatou ringa, me nga ringa o a tatou tamariki me nga ringa o a tatou mokopuna ki roto i nga ringa o tangata ke! Ata titiro iho tatou ki tenei 'E whitu tekau ma waru nga tau lei muri ka eke tenei rau tau hou a ka tutuki te Rua Mano Tau' Titiro ano hoki ki tenei whakaaturanga 'Kua piki te kaute o te Iwi Maori ki te rima tekau ma rua mano. Tena ranei tenei kaute e piki haere tonu? Tena ranei e iti haere tonu nga eka whenua? Engaringari te tamaiti i hinga i te wa o te kai ngawari i te tamaiti i kai i te kai maro a ka hoki atu ano ki te kai waiu. Kei te mau ranei to tatou aroha ki te hunga kua mate? Kei te makuku tonu ranei o tatou mata i nga roimata i heke nei mo ratou? Kua marama ranei o ratou heanga me a ratou pai? Me whakatikatika kaua ranei? No koutou enei ra!

Ma a koutou mokopuna e tutuki ai tenei Rau Tau Hou! Ahakoa te aroha me te tangi kia koutou, ka haere matou o Te Rau Tau Tawhito ki pamamao a he hanga whakaa-roha te haere ki te whenua tawhiti ka mihi ake ki nga hau tuku mai o te wa kainga. Heoi ra ko taku koha kia koutou ko Te Tumanako. Kia kaha e Te Toa Takitini, He aha hoki ta te Hokowhitu-a-Tu. Ka pu te te ruha! Ka hao te ranga tahi!

NGA IWI MAORI I RARO I TE MANA O NUI TIRENI.

KUA whakaaturia i te tatai korero o te tauanga o te Iwi Maori te tokomaha o te iwi Maori o Nui Tireni i te Maehe o te tau 1921, ara, e 52,751.

He whakatoputanga tenei i te kaute o nga iwi Maori o Nui Tireni tae atu ki nga motu, ki Rarotonga, ki Hamoa, kua tau nei ki raro ki te mana o te Kawanatanga o Nui Tireni, ara:—

Kei Hamoa e rua nga moutere nunui, ki te taha hau-auru, i tau ki raro ki te mana o Nui Tireni i muri iho o te pakanga nui ka taha nei. Ko nga ingoa o aua moutere ko Savaii (Hawaii) ko Upolu (Uporu), a tera atu etahi o nga moutere ririki. I te tauanga ai o te tau 1917 ko te tokomaha o nga Maori o aua moutere katoa e 39,460. No te tau 1918 ka pa te mate uruta (Influenza) ki Hamoa, a e kiia ana e 8,000 o taua iwi i mate i tena parekura. No reira ka whakaarohia kei te 32,000 nga morehu inaianei.

Ko te ropu moutere o Rarotonga, ara, ko Rarotonga, Aitutaki, Atiu, Niue, Manihiki, Mangaia, Mauke, Mitiaro, Tongarewa, Rakahanga, Pukapuka me etahi atu. No te tau 1901 i taka ai enei moutere ki raro i te mana o Nui Tireni. I te tauanga o te tau 1916 ko te tokomaha o nga Maori o enei moutere 12,797.

No te whakatoputanga tenei:—

Nga Maori o Nui Tireni	52,751
„ „ Rarotonga	12,797
„ „ Hamoa	32,000
	—————97,549

Kei te haere mai pea te wa e noho tahi ai nga Mema Maori o nga motu i te taha o nga Mema Maori o enei motu, ka kotahi ai nga peka e toru o te Iwi Maori i i tohatohaina mai ra i Hawaiki.

MATENGA O TE PIRINIHA O HAWAIIKI.

I roto i te whai-korero a Mr. Desha He manuhiri no Hawaiki i Omahu ka whakaatu ia i te mate kua pa ki ona hapu i te matenga o to ratou upoko ariki. Koinei ana kupu :—

Kua tae mai te rongo i roto i nga Nupepa o Hawaiki kua mate a Kalaniana'ole Kuhio te Piriniha o Hawaiki i te 7 o nga ra o Hanuere. I whanau taua tangata ki te moutere o Kauai i a Maehe 27, 1871. He iramutu ia no Kuini Kapiolani. I kurangia ia ki Hawaii, ka paahi i nga kuru o reira, ka uru ki nga kura nunui o Amerika. Ka mutu i era kura ka haere ki Ingarangi rapu ai i te hohonutanga o te matauranga i nga kura nunui o reira. Te hokinga atu ki Hawaii rokohanga atu e ia e raruraru ana tana iwi ki nga pakeha mo to ratou mana Maori. Ko te Kuini kua whakataka i runga i tona torona. Uru tonu atu ia ki taua raruraru, ara ki te tautoko i to ratou kuini Maori. Ka mau herehere ia, a e waru marama ona ki te whare-herehere. No te tau 1895 i whakaputaina mai ai. No muri iho ka haere taua Piriniha ki te matakitaki i te ao. I tae ki Kanata (Canada), ki Itari, ki te whenua o nga Paniora (Spain) ki Paranihi (France) tae atu ki Awherika (S. Africa). Ka whakawhiti atu i reira ki Inia, ka ahu mai ki Nui Tireni, ki Ahitereria, ki Whiti, ka u ano ki Hawaii i te tau 1900. I te 1902 ka whakaturia ia hei mema mo te Paremata. Mai i taua tau tae noa ki tona matenga i tu tonu ia hei mema mo Hawaii ki te Paremata o Amerika.

Ko ana poroporoaki ki tona hoa wahine i penei :—
“Kaua e tangi nui ki a au. Kaua hoki koe hei kakahu i nga kakahu mangu, engari hei nga kahu ma. Huri atu o whakaaro ki te hunga ora. Whakapaua to kaha ki te whakatikatika i nga huarahi mo te hunga e tipu ake ana. Ko taku tinana me whakapungarehu (cremate) ka nehu ai ki te urupa o aku matua.”

I te ra i nehua ai i kati katoa nga whare o nga taone o Hawaii, a ko te hunga i huihui ki te whakanui i tana ra nehu, e rua-tekau mano tangata. He tohu tenei no te aroha nui o ana iwi ki a ia, pakeha, Maori, me nga iwi huhua o te ao kei Hawaii e noho ana. Ko taua tangata te morehu uri tane o nga momo kingi o Hawaii. He tangata pai, manaaki, whakaaro nui ki tona iwi Maori. He tangata i wehingia i arohatia hoki e te iwi pakeha.

KOHATU WHAKAMAHARA MO NGĀ HOĀ. TE MAHIA.

No te Ratapu 15 o ngā ra o Hanuere ka hurahia te kohatu whakamahara i mo ngā tamariki o Te Mahia i hinga i te pae o te pakanga. Koinei te kohatu utu nui kua tu ki ngā takiwa Maori hei tohu whakamahara mo ngā hoia Maori Huihui katoa te utu kotahi mano pauna.

He kainga whakamiharo a Nukutaurua ara a Te Mahia. He takiwa tera i nohia nuitia e te Maori inamata. He kainga i rangona nuitia tona ingoa i ngā wa patu-weera. Tera ano hoki etahi tohu whakamiharo o ngā tipuna mai ra no kei Te Mahia. Ina etahi:—i Te wai-whakaata o Tutamure. 2 Ngā taro a Kea kei waenganui o Taiporutu me Tai-wananga. 3 Te Kuri a Maahu. 4 Te Ngoiro a Maahu. 5 Te Muka a Maahu. 6 Te Kuri mate a Maahu. 7 Te Ika-whenua ara te Matua o te weera (te Kauika paraoa). 8 Te paea a Kabungunu i riro ai i a ia a Rongomai-wahine. 9 Te aruhe a Kahungunu. 10 Te kiekie a Maahu. 11 Te waewae o Rongokako.

He kainga a Te Mahia i nohia e Ngāti Kahungunu ki Wairarapa tae mai ki ngā hapu o Porangahau. I te wa patu weera he maha ngā ropu tai-tamariki e noho ana i era wahi, e kiia ana tae ai ki te 400 te tokomaha o ngā tangata patu weera i ngā wa e noho huihui ai ratou. He hanga aroha te ngaronga o te tangata inaianei.

Koinei ngā kainga o Te Mahia, ko Oraka, ko Kai-nuku, ko Tokaroa, ko Te Putiki, ko Tuahuru, ko Te Wainui, ko Kahutara, ko Taupata, ko Waikapoai, ko Ahuriri, ko te moutere e karangatia ana ko Waikawa (I n a Kapene Kuki ki Waikawa, nana hoki i whakatipu te korau ki reira), ko Te Mokimoki, ko Tohea (he pa whawhai), ko Papa-kahawai (he kopua kei reira, ki tonu i te ika) ko Te Riiwhi (he kainga patu weera), ko Waipapa, ko Waerota, ko Maungatea, ko Otunua (he ana katoa ngā whare) ko Upoko-paoa, ko Taramahiti, ko Moemoto, ko Taupiri (he hiwi), kei reira te nohanga o te Turuhu, ko Moemoto (he kainga patu weera) ko Te Keren (he kainga patu weera) ko Maota, ko te Rangaranga ko Te Mahia (he one.) I ngā wa o ngā matua he kainga rongo nui katoa ngā kainga o Te Mahia. Inaianei kua kore he tangata kia kotahi i etahi o aua kainga.

Kaati, ahakoa te kore tangata ko te toto toa o nga tipuna kua tau ki nga uri morehu e noho mai ra i o ratou marae, inahoki na ratou rawa i tuatahi te tohu whakamaharanga nui ki nga tamariki Maori e takoto mai ra. Ko te kohatu nei na to ratou kaumatua pakeha na Te Omana (George Ormond) i whakahaere. Ko te nuinga o Te Mahia kua riro i a Te Omana. Ko te hoa wahine o Te Omana he uri rangatira no nga hapu o Te Mahia. Ko ta rana tamaiti ara ko Areka (Alec) i haere ki nga kura nunui o Ingarangi kura ai, a no te pakanga nei ka uru ki te ropu o Manchester, a tu tonu atu hei apiha mo taua ropu. Tokowhitu ana taina (ara turanga whanau) i matemate katoa, no Te Mahia anake.

Ko te kohatu he hoia tonu kei runga e tu ana. E 20 putu katoa te teitei o te kohatu. He mea karanga mai a Peneti Minita o Hereitaunga hei whakahaere i te karakia hurahanga o taua kohatu. Ko Hemi Huata o Mohaka tona hoa i taua wa. Na Tiaki Omana i tango te arai. He karakia whakamiharo te karakia i hurahia ai taua kohatu, heke ana te roimata o te kuia o te tamariki i te kaha o te aroha, me te nui hoki o te ihiihi i te tapu o nga whakahaere.

I kauhau a Pencil i te reo Ingarihi me te reo Maori. I muri iho i a Hemi Huata te kauhau. I muri iho na te Mea (Mayor) o Te Wairoa te whai-korero, muri iho ka tu mai te morehu kaumatua, ara a Ihaka Whaanga ki te mihi mo taua ra.

Ko nga korero o te kohatu kei te reo Ingarihi tetahi taha, ko tetahi taha kei te reo Maori. Koina nga korero o te kohatu:— He mea whakaara tenei kohatu hei whakamaharatanga aroha kia Areka Omana, 2nd Lieutenant 1st Manchester Regiment, me nga tamariki o Te Mahia i mate i te wa o te pakanga 1914 ki 1918.

Hone Tangiora

Rawhira Wairau.

Tere Tangiora.

Raniera Wairau.

Rewi Tangiora.

Whareketo Te Ngio.

James Brown

Mo te Puru me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara.

He tamariki ratou no te whanau kotahi, kotahi tonu to ratou hapu ko Rongomai-wahine.

“Kei wareware tatou,”

“Pono tonu ratou taea noatia te mate.”

I te takanga iho o te arai ka pannitia e Peneti nga ingoa i runga i te kohatu ka whakatapua te kohatu i runga i te Ingoa o te Matua o te Tama o te Wairua Tapu. I reira ka tuohu te iwi mo te meneti kotahi, kaore he hamumu kaore he korikori, he inoi ugakau, he mahara i taua wa ki nga tamariki. I muri tonu iho ka tu tetahi o nga hoia i hoki mai i te pakanga a Tame Mete, ka whakatangihia i te piukara whakamutunga ki runga i te tapapaku hoia, ara te “Last Post.” I konei ka tangi hoki te pakeha te iwi mohio ki te reo o te piukara. He hanga aroha. Ka mutu te waiata mo te Kingi ka hoki te iwi katoa ki Tuahura. I reira e manaakitia ana e nga morehu o era marena. Ka pai ta ratou manaaki, manaaki kupu manaaki kai. I tao ki te 700 ki te 800 ranei te hunga Maori pakeha i hui ki taua marae i taua ra. Ko te kohatu kei te faha o te whare-kura e tu ana Pai tonu te tuunga ki reira kia mau ai ki roto i nga ugakau o nga tamariki e tipu ake ana te utu oni i riro mai ai i a tatou te wikitoria.

HONE MARE.

Na Canon Arthur F. Williams, B.A.

No te 11 o Hune, 1921, i hemo atu ai tetahi o nga morehu Kaumatua Karaitiana, o nga whakatupuranga ka ngaro ake nei. Ko Hone Mare tona ingoa. A kua tono mai oku hoa me oku whanaunga kia tahituhia ahau i etahi kupu mona hei perehi ki nga peepa a te Hahi, hei titiro hei mahara hoki, ma nga tangata o enei whakatupuranga o muri nei.

He tino koroua a Hone i toku kitenga i a ia i te tau 1919, kua nuku ake pea ona tau i te 80 i tona haerenga atu. He tangata ngakau nui ia ki te whakapono, ki te karakia hoki; a ahakoa kua kapo ia i ona tau whakamutunga, he nui tona mohio ki nga karaipiture ki nga himene, ki nga karakia katoa.

Ki te ahua i whakapaua e ia ona whakaaro me tona kaha ki runga ki nga mea a te Atua : a ahakoa tokomaha nga tangata ki te whakahahe ki ana tikanga, ki ana korero ranei, kaore ona wehi ki te tangata, i kitea hoki te hopohopo o nga tangata ki te whakarongo ki ana kupu i te wa e ora ana ia. I tona tai-tamarikitanga tae mai ki tona pakeketanga, e ai ki tana, i hohonu tona haere ki roto ki nga mahi a te ao, a te kikokiko, a te rewera, ara ki te kai-waipiro, ki nga mahi oia, me era tu mahi kino katoa. Mai ano ia o tona whakamaukanga ki te whakapono pu ki a Ihu Karaiti hei Kai-whakaora mona, kua kore rawa ona hiahia ki te kai-waipiro, a kua tu ko ia hei tino hoa pakanga ki nga mahi Maori katoa. Ite mea ka u ia ki roto ki a Te Karaiti ka kore rawa ona wehi ki nga tohunga Maori ki nga atua Maori ki nga tapu Maori. I te hahunga o tetahi rangatira nui o te Rarawa he uaua te kitea o tetahi tangata e maia ana ki te tango i te tupapaku me nga taonga i roto i te rua, he wehi pea kei puke. Katahi ka ki a Hone Mare, mami e mahi tana mahi. I whakahaere te mahi a te iwi i runga i nga tikanga katoa onamata o te Maori mo te hahu tupapaku. I whakaritea etahi tangata hei awhina i a Hone, menga wahine hei tiaki i a ratou, hei taka kai ma ratou, hei whangai hoki ki te kai i nga ra e toru. Ko aua tikanga Maori i takahia rawatia e Hone i runga i te ngakau marama, i te ngakau whakapono, hei whakaatu mana ki te iwi katoa kore rawa he mana o te mahi Maori ki runga ki te tangata e whakapono pu ana ki a Ihu Karaiti, kore rawa hoki he mana o te tapu Maori ki runga i te tangata e haere ana i runga i te tapu o Ihowa. Kahore ona wehi ki te tohunga Maori ki nga atua Maori ranei.

I tetahi wa i rongo ia ki tetahi wahine e karanga ake ana, e aue ana, a tona omanga atu ki te awhina ka kitea te tohunga o tera kainga e haere ana ki te whare o te wahine ra, kia huna e ia ki reira tetahi kohatu tapu—he atua kikokiko pea—he i patu mana i tana whanau. Te omanga atu o Hone ka kitea te tohunga, tangohia ana te kohatu ra i roto i tona ringa, a, whiua atu ana ki te koraha, panaia atu ana te tohunga. Ko wai ranei te tangata o enei whakatipuranga e maia ki te pera? E rua nga kainga tupu o Hone Mare, ko Pukepoto, ko Pāmapuria, a i te tuunga o nga Mihana ki aua takiwa i te tau 1919 i tae a-tinana ia ki aua Mihana e rua. He nui hoki te koa o tona ngakau ki nga kauwhau, i tona kiteanga hoki i te ngakau nui o te iwi kite whakarongo ki nga kupu tohutohu, kupu whakahahe hoki, mo nga mahi Maori. I kite ano ia i te tau 1920, a he nui tona hiahia kia tonoa ano

he Mihana ki tona takiwa whakapumau ai i nga hua o era Mihana; kua whakaae hoki ratou ko tona whanau ma ratou tonu e utu nga raruraru, ara nga tikiti o nga kai-kauwhau. No wai ranei te he i kore ai e whakatutukitia taua whakaaro nui ona.

He nui tona hiahia kia kite ia i a Ratana, otiia i hemo atu ia i nga wiki i mua tata ake o te taenga atu o Ratana. I tuhituhi mai a Hone ki a au i a Tihema 1920 ui mai ki a au i oku whakaaro mo Ratana, mehemea he tohunga Maori ranei ia kaore ranei, notemea e hiahia ana etahi o ona whanaunga ki te haere ki te kawhe i o ratou mate kia Ratana. Otira ki tona whakaaro pai ke atu te haere o Ratana ki a ratou he nui no nga mate kino e pa ana ki te iwi katoa.

I te mea kua kite ia e kore ia e ora ake i tona mate, he koroheke hoki, ka tuhituhi ia i tetahi pukapuka poroporoaki ki ana whanaunga, ka hainatia e ratou ko ana tamariki ake ki te aroaro o te J.P. (Tiei Pi) hei whakapumau i tana kawenata kei takahia e te iwi i muri i a ia. Koia nei taua kawenata, i tuhia i te 7 o Aperira, 1921:—"Na Hone Mare. He mihi poroporoaki ki te ao ka mahue, ki te iwi ki nga whanaunga ki nga tamariki me nga mokopuna. Hei konei e te iwi, e te whanau, e nga mokopuna, ka mahue nei koutou ki te ao-turoa e tu nei. E te whanau, oku whakatipuranga i muri i a au, e mau ki te taonga a nga tupuna; puritia te whakapono, atawhaitia te rawakore, kia mahaki te ngakau. I Timoti 6.12 "Whawhaitia te whawhai pai o te whakapono, hopukia atu te orangatonutanga."

2 Timoti 4.7, 8. Kua whawhaitia e ahau te whawhai pai, kua omakia taku omanga, kua rite i a au te whakapono." Kua hoki tenei au ki te kupu i whakatatoria mai Kenehi 3.19. "He puehu hoki, ka hoki ano ki te puehu."

Toku matenga me rite ki to te rawakore. Kaua ahau e mauria ki roto i nga whare hui, me takoto ahau ki roto i te whare o taku kotiro whakamutunga.

E te whanau kaua te iwi e tukua kia raruraru moku. Puritia tenei korero aku, kia rua nga ra me tuku ahau ki te kopu o te whenua. Hiperu 11.22. "Na te whakapono a Hohepa i whakatakoto tikanga ai mo ona wheua." Na reira kaua koutou e raruraru ki tenei. Hei te wahi kei reira nei to koutou whaea me era o aku mokopuna, hei reira ahau. Ka whakapumautia e ahau tenei.

Nga mea i muri i ahau e tu ki te wahi e whai taitara ana koutou: kua e aru mai i ahau. Kei whakatu tohu koutou ki runga i toku tinana mate: waiho i ta te Atua, he oneone me hoki te tinana ki reira. Kaati ano te tohu aroha ma koutou ki ahau ko te pupuri i nga korero o tenei kawenata, me toku whakaahua ka waihotia iho nei e ahau. Ruka 23:28. "Kaua ahau e tangihia, engari e tangi ki a koutou, ki a koutou tamariki." Hiperu 9.16, 17." He ohaki hoki, te mea e whai-tikanga ai ko te matenga o te tangata nana i whakatakoto; kua mate hoki te tangata katahi ka whai mana te ohaki, kahore hoki e u i te mea e ora ana te tangata nana i whakatakoto." Hoani 19.22. "Ko taku i tuhituhi ai kua tuhituhia."

Whakatauki Maori "Tukutuku ki raro ki te hau, tama wahine." Ka whakapumautia e ahau tenei kawenata ki aku tamariki me nga mea e aroha ana ki ahau, hei pupuri i te pono kei whakahengia i muri i ahau, koia ka haina i o ratou ingoa ki raro iho nei."

Hone Mare (me era atu.)

I mohio a Hone kahore e kore tetahi tautohe nui mo runga i tona nehunga—ki Pukepoto ranei, ki Pama-puria ranei—koia i karangatia ai he Tiei Pi kia hainatia ai te pukapuka ki tona aroaro, hei whakapumau i ana kupu, hei awhina hoki i ana tamariki i muri i a ia. Kei te taha o tona hoa wahine e takoto ana tona tinana. Kua whiti atu ia i te mate ki te ora.

TIAPANA (Japan). Kei te rongo tatou ki te nui o tenei iwi o te Tiapani. Kua tauria to ratou tokomaha inaianei a kua kitea ko to ratou whakatoputanga e Whitu-tekau miriona. Ko to ratou whenua pakupaku noaiho. Rahi ke a Nui Tireni i nga whenua katoa o te Tiapani. Kei te kaha rawa to ratou tipu. Kei te kaha hoki to ratou titiro haere i etahi wahi puare o te ao hei nobanga mo ratou. Koira tonu tetahi o nga take e hau nei te rongo ko te pakanga nui o te ao a muri nei kei waenganui i a Tiapani me etahi atu iwi o te ao.

TE TAUNGA O TE IWI MAORI, 1921.

No tera wiki i tae mai ai te ripota ki te Paremata, i kitea ai, ko te tokomaha o te iwi Maori i te 31 o nga ra o Maehe, 1921, e 52,751. Katahi ano ko tae ki tena rawa te tokomaha. Inakoa tirohia nga taunga o era atu tau, timata mai i te taunga tuatahi i te tau 1874, ara—

Te Tau	Te Tokomaha	Te Pikinga	Te Hekenga
1874	45,470		
1878	43,595		1875
1881	44,097	502	
1886	41,969		2128
1891	41,994	24	
1896	39,854		2139
1901	43,143	3289	
1906	47,731	4588	
1911	49,844	2113	
1916	49,776		68
1921	52,751	2975	

E ahua whakateka ana te ripoata ki te kaha rawa o te pikinga ake o te tokomaha i te taunga o te tau 1921 ki runga ake i to te tau 1916, a e whakapae ana na te mea i te ngaro etahi ki te pakanga i te tau 1916. Otira ki te whakaarohia e tataau, kaore i nuku rawa ake i te kotahi mano nga hoia Maori i haere ki te pakanga i mua atu i te taunga o te tau 1916; a ki te whakaarohia e 300 nga hoia Maori i mate atu ki te pakanga, a i nuku atu i te 1500 nga Maori i mate i nga mate aruta (influenza) i te tau 1918 tae mai ki te timatanga o te tau 1921, he mea miharo rawa te pikinga ake i te tau 1921, ara e 2975 te nukunga ki runga ake i te tau 1916. Ko

te tikanga ia kia heke iho. He tohu tenei kei te ora te iwi Maori, kei te nuku ake nga tamariki i whanau mai i nga tu-papaku i mate atu. Kaore hoki ra he matapuna ke o te iwi Maori i waho hei whangai mai, penei i nga heke o te iwi pa-keha e rere mai nei i tawahi.

Ki te weheheha te taunga o te tau 1921 i runga i nga rohe pooti Mema Maori, koia tenei te ahua—

Tai-Tokerau	...	13,098
Tai-Hauauru	...	18,351
Tai-Rawhiti	...	19,214
Waipounamu	...	2,088
		52,571

Ko tetahi ahua wehewehenga e penei ana:—

Nga tane	...	27,908
Nga wahine	...	24,843

Ko tetahi e penei ana—

Tamariki, i raro iho i te 15 tau	25,619
Pakeke, 15 tau ahu atu	31,652

E ki ana nga tohunga o te pakeha, he tohu mate mehe-mea ka tokoiti iho nga wahine o tetahi iwi i nga tane. Ki te ata whakaarohia ia na e koutou ka kitea e tika ana ta ratau. Otira kei te whakatata haere te tokomaha o tetahi momo ki tetahi momo, a tena kei mua ake nei te wa e tauriterite ai, e tokomaha ake ai ranei ko nga wahine i nga tane.

Ko tetahi tohu pai ko te tokomaha o nga tamariki i raro iho i te 15 tau; ko te parekereke teru e tipu ai te iwi. Kei te ora te ngakau i nga tohu kua kitea iho nei kei te piki haere ake to tatau tokomaha; he tohu tenei no te ora tinana. Kei te hua nga wahine, kei te pai ta ratau whakatipu i a ratau tamariki, kei te pai haere ake nga marae, nga whare noho; kei te tipu te ahuwhehua o te iwi, kei te manaakitia nga kura, kei te manaakitia nga kupu a te Atua.

Mo nga Tamariki kaha te Rewharewha, me kai i te
WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara

Te Aroha o Rangī-nui kia Papa-tua-nuku o Te Tau 1922

Mo te marama o Maehe ara o Poututerangi e toru tekau
ma tahi nga ra.

Ko Otamarakau te whetu e whakatakia ana i tenei
marama.

Nga whakaaturanga a te marama mo nga pai mo nga
kino o tenei marama i roto i nga ra e whitu.

☞ 7.6.52 a.m. He ua he hau. ☞ 20.8.13 p.m. He pai.

○ 13.10.44 p.m. He pai ● 29.0.33 a.m. He pai.

- 1 Wenerei. Hoata Kua kitea-nutia te marama. He ra
pai mo te mahi kai.
- 2 Taite. Ouenuku. Whakahau te mahi. He po tuna. I
te ata ki te ra poupou he pai
- 3 Paraire. Okoro. He po tuna. I te ra poupou ki te ra
to he pai. [tuna.
- 4 Hatarei. Tamatea Aio. He pai tena ra mo te mahi
- 5 Ratapu. Tamatea Whakapa. He tawiri he rapu mo
- 6 Mane. Huna. Ka ngaro te kai i tenei ra. [te tuna.
- 7 Turei. Ari (Ariroa) He ra pai. Me wero te mahi mo te
tuna. Ka ki te tai i te ra poupou.
- 8 Wenerei. Maure. Mahia te kai i te awatea.
- 9 Taite. Mawharu. He ra pai. Pourakatia te mahi mo
- 10 Paraire. Ohua. He ra pai rawa tenei. [te koura.
- 11 Hatarei. Hotu. He ra kino. Kei te ngaru te moana.
He po tuna.
- 12 Ratapu. Atua. He ra kino rawa whakahaehae. Nga
kai mataitai mo enei ra e wha.
- 13 Mane. Turu. Pakihi ana te tai te ra poupou, he ra
pai, tiakina te inanga, te mataitai.
- 14 Turei. Rakau-nui. Ka rau nunui te marama, he aha
hoki kei tatahi! [pai.
- 15 Wenerei. Rakau-matohi. Ka tohia te marama he ra
- 16 Taite. Takirau. He ra pai tenei mo nga mahi katoa.
- 17 Paraire. Oike. I te ra poupou ki te ra to he pai.
- 18 Hatarei. Korekore-te-rawea. He ra kino tenei.
- 19 Ratapu. Korekore-hahani. Ahua ngawari tenei ra.
- 20 Mane. Korekore-piri-ki-Tangaroa. Ka kai te tuna i
waenganui po. [ra e toru.
- 21 Turei. Tangaroa-amua. He ika te kai me hi, i enei
- 22 Wenerei. Tangaroa-aroto. Ka tino pai mo te hi ka
poupou te tau a te aho.
- 23 Taite. Tangaroa-kiokio. Ka pukohu a utu he tino
tohu no te pai Ko nga hina o te Rotohenga.
- 24 Paraire. Otane. Ka pai tenei ra, ka kai hoki te tuna
i te po. Tiakina te inanga.

- 25 Hatarei. Orongonui Ko te hekenga tenei o te inanga
o Poututerangi.
- 26 Ratapu. Mauri. I te ata ki te ra pou pou he pai, kua
hinapouri inaianei.
- 27 Mane. Omutu. He ra kino tenei. [marama.
- 28 Turei. Mutu-whenua. He ra kino rawa, kua mate te
- 29 Wenerei. Whiro. Ka kohiti te marama he ra kino.
- 30 Taite. Tirea. Kei te kino tonu i te tireatanga (Kitea
pakutia.)
- 31 Paraire. Hoata. Ka kitea nuitia te marama kua pai.

“Ka tau te hauku ki te oneone, ka tumeke te otaota
me te ka-kano!”—P.H.T.

HE POWHIRI.

Ki nga iwi, ki nga reo, ki nga hapu, ki nga huihui-
nga tangata, o Aotearoa. Te Waipounamu, Wharekauri,
me era atu moutere.

Tena koutou, nga morehu o te Iwi Maori, i raro i te
maru o to tatou Ariki. He powhiri atu tena i a koutou, te
iti, te rahi, kia tae a tinana mai koutou, ki te Tiriti O
Waitangi, a te 28 o nga ra o Maehe, i te tau 1922. Ka
whakatuwheratia a te 29 o nga ra o Maehe 1922, te whare
hou o te manatunga o tatou tupuna, tae mai ki a tatou o
tenei whakaturanga, ara, te Tiriti O Waitangi. Kei
konei nga take. Mauria mai hoki nga take kei a koutou
na, e pa ana ki te Tiriti O Waitangi, mo tatou mo te Iwi
Maori. Ka tae mai te Kawana a taua ra. Haere mai,
mauria mai hoki ena o tatou aitua.

Heoi ano,

Ngapuhi, Ngatiwhatua,

Te Rarawa, Aupouri.

Hoori P. Tane (Hekeretari)

Tiriti O Waitangi.

Tihema 8th, 1922.

Paihia, Bay of Islands

Mo nga Tamariki kaha te Rewharewha, me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara

TE TIRITI O WAITANGI.

He whakamahara tenei ki nga tangata tango i Te Toa Takitini kia ata whiriwhiri i nga korero whakamarama a Apirana Ngata mo te Tiriti o Waitangi. Ahakoa reo pakeha, ahakoa reo Maori, kaore ano matou kia kite noa i tetahi whakarapopototanga o te Tiriti penei te takoto marama me ta Apirana. E pouri ana matou mo te kore e taea te perehi o tana whakamarama i te putanga kotahi, engari e kore e taea i te mea e rua-tekau-ma-rua katoa nga wharangi. E wha e rima ranei nga marama e haere ana nga korero mo te Tiriti i roto i ta tatou pepa. No reira tiakina paitia a koutou kape, a ka pau nga korero mo te Tiriti, whaka kawenatatia a koutou kape mo nga wa e takoto mai nei. Ko nga tangata e hiahia ana ki te tango kape o Te Toa Takitini me tuku mai a ratou tono inaianei kia whiwhi ai ratou i nga whakamarama o te Tiriti. Kia tere te tuku mai i a koutou tono me nga hereni kei kore koutou e whiwhi. Ko te utu e ono hereni me te hikipene i te tau a raro, a ka piki atu mehemea he aroha tou ki ta tatou pepa. Kei a Aperira timata ai mo te Tiriti.

Nga Nama Ki Te Pepa.

Tera etahi tangata kei te nama ki te pepa. Ko etahi ka toru tau ko etahi ka rua he nui nga kotahi. Torutoru nei nga wha tau e nama ana. E te iwi kia aroha mai koutou. Utua mai a koutou nama. Mutu kau iho te perehi ka utu nga pakeha perehi, i ia marama i ia marama. Ko te tikanga me tae mai nga moni i te timatanga o te tau ka tuku atu ai te pepa mo tauatau. Kei pouri mai nga tangata nama roa ki te pepe ki tenei whakaatu, ara, koinei te kape whakamutunga kia koutou. Kua tae atu i roto i enei rangi pire kia koutou whakamutunga koutou nama. Ki te kore e whakaritea mai i roto i nga rangi o Maehe kua mutu te rere atu o te pepa nei ki a koutou, i runga i te kupu a e tatou matua "He hurihuru te manu ka rere, he taro ka tu te piko o te whakairo."

Mo te Puru me kai i te

WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE, 1/9, 2/9 patara.

Te Rau Tau O Te Weteriana.

No te tau 1822 ka timata mai te Hahi Weteriana ki Nui Tireni Kei te hui te iwi pakeha ki Akarana i nga ra whakamutunga o Pepuere ki te whakanui i taua ra. E toru-rau e rua-tekau-ma rima nga mangai o ia wahi o ia wahi kei Akarana e hui ana. Ko etahi o nga mangai no Ingarangi ra no, ko etahi no Amerika, ko etahi no Ahitereria. He nui nga take e whakahaeretia mai nei e ratou, ara mo nga tika-nga e piki haere ai nga mahi pai a taua Hahi. Kei te whakaarohia he Kareti nui he kura Minita hoki e to ratou runanga. Kei te kahi katoa hoki te Hahi i tetahi tahua moni hei oranga mo nga mahi kia tae ki te £45,000. Ko te moni kua eke inaianei kei te £35,534.

Kei nga ra o Maehe te hui mo te wahanga ki te iwi Maori. I te reta mai a Rev. H. Renata e whakaatu mai ana ia hei te 7 me te 8 o Maehe te Hui nui o te Hahi ki Whangaroa, mo te whakatakoto kohatu turanga Whare-karakia kohatu ki Kaero, whakamaharatanga ki te unga mai o te Rongo-pai i nga Mihinare toa, maia, manawanui. Ka hurahia hoki te kohatu whakanohonoho i whakaarahia e nga Maori hei tohu ki te wahi pu i kauhau ai a Rev Hamiora Rii. Haere mai kia kite kia mihi. Ka heke mai te tima S.S. Ngapuhi i Akarana a te 6 o Maehe, te uta e £4 ki Kaero me te kai me te hoki. Kia ora e nga hoa o te Hahi Weteriana. Tatou tatou i roto i enei ra e whakanuia nei te eke-nga o to koutou kaumatuatanga ki te 100 tau ki Nui Tireni nei. Ma te Atua koutou e manaaki nui i roto i a koutou mahi katoa.

“He Huruhuru Te Manu Ka Rere.”

Manihera Waititi 20/-, Totorewa Green 6/6, Hoani Taare 12/6, Geo. Ebbett 21/- (Awhina), Mrs. Nepe 10/-, Tamarehe Waewae 6/6, Hauwai Tiakiwai 6/6, Paora Noho 6/6, Pakitu Wharekiri 6/6, Peta Pakuku 6/6, Te Mana Tutawake 20/- (Awhina), H. R. H. Balneavis 20/- Te Waha Pango 20/- (Awhina), Keremeneta Waihape 6/6, Te Whakaranu Pouaka 6/7, K. H. Kamau 6/6

Kia ora koutou katoa. Kia nui ake te ora ki nga Kai-awhina. Ko te utu mo te pepa i te tau 6/6. Ko raro tera. Ma te nui o to aroha ki nga korero o te pepa ka whakaneke ake ai to hereni. Ko te kupu “awhina” i muri i te ingoa he whakaatu, tera moni katoa he mea tuku mai mo te tau kotahi.

Kei te tahi o nga ra o te n.arama ka puta te pepa. Ki te kore e tikina atu te pepa i te poutapeta i roto i nga ra 14, kua whakahokia mai taua pepa ki te tari.

Me penei a waho o nga reta tuku mai : Te Toa Takitini. Box 300 Hastings.